

Til Helse- og omsorgsdepartementet

Pb 8011 Dep

0030 Oslo

postmottak@hod.dep.no

Høringssvar – reservasjonsordning for fastleger

Helse- og omsorgsdepartementet foreslår en tilføyelse i lov og forskrift som skal gi fastleger en mulighet til å reservere seg mot henvisning og behandling ved alvorlige samvittighetskonflikter knyttet til liv og død. Forslaget inneholder flere tiltak for å finne en løsning på dette og det kommer også flere forslag.

Det ligger meg på hjertet å komme med noen refleksjoner om saken. Det er viktig at saken får et utfall som både ivaretar legenes samvittighet, kvinner i en svært vanskelig situasjon og det ufødte livet.

Utgangspunktet

Mitt utgangspunkt er at menneskelivet starter ved unnfangelsen og at fosteret har krav på samfunnets vern på lik linje med andre mennesker. Mange mener det er en viktig samfunnsoppgave å forsvare den svakeste part. I spørsmålet om abort er fosteret den svakeste part og trenger et bedre vern enn vi har i dag.

Menneskers grunnleggende rettigheter er nedfelt i internasjonale konvensjoner og norske lover og forskrifter

Vi har verdens nest eldste grunnlov. Den amerikanske er eldst og har grunnfestet at mennesker er skapt med likt menneskeverd. Menneskesynet i Russland er mer nyttebasert og mer materielt. Menneskesynet er avgjørende for politiske beslutninger. Så sent som i 2012 vedtok Stortinget enstemmig at verdigrunnlaget for landet vårt nedfelt i § 2 i grunnloven skal være vår kristne og humanistiske arv. Statens verdigrunnlag er nedfelt i menneskerettighetene, demokratiets forskrifter og i rettsstatens høyesterettspraksis. Vi har hatt en lang og god kontinuitet i 1000 år. FNs menneskerettighetserklæring § 18 om rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet ligger der som en basis sammen med Europakonvensjonen. Dette er en grunnleggende verdi som setter grenser for politikken og hva norske politikere kan avgjøre. Politikere med statlig og kommunal myndighet har i denne saken latt seg friste til å røre ved samvittighetsfrihetens grenser. Den er en menneskerettighet som forlengst er vedtatt og gjelder. I møte med statsmakten har alle mennesker samvittighetsfrihet i spørsmål om liv og død.

Mennesker har rett til å velge og kjenne hva som er riktig og galt. Mennesker er født med evne til etiske resonnement uttrykt ved samvittigheten. Menneskerettighetenes § 18 er vedtatt for å beskytte mennesker som kan bli pålagt av staten å adlyde ordre. Skal man alltid adlyde staten og dens vedtatte lover? Som regel skal man det, men ikke i enhver tenkelig situasjon. Etter siste verdenskrig vedtok domstolen i Nürnberg at offiserer ikke skulle adlydt statens ordrer. FN-erklæringen fra 1948 bygger på fellesmenneskelige verdier foreslått og vedtatt av mennesker fra mange steder i verden. Samvittigheten har evnen til å tenke etisk når den tas godt vare på.

Menneskerettighetene er gjennomtenkte og velbegrunnet. Alle mennesker er født frie og like med sin verdighet og sine rettigheter. Alle har rett til liv.

Mennesker har ulikt syn på når menneskelivet starter. Noen mener slik som meg at menneskelivet starter ved unnfangelsen. Fra unnfangelsesøyeblikket ligger alle menneskers arveegenskaper og forutsetninger klar for livets videre utvikling. Andre mener at livet starter når fosteret er levedyktig utenfor mors liv og noen etter fødselen. Menneskerettighetene er et vern mot statens makt. Stortinget kan denne gang komme til å bestemme noe som strider mot menneskerettighetene. Det har skjedd før at høyesterett har satt staten på plass. På dette området må vi være bevisst på politikken grenser, og opinionen de siste måneder har vist at dette er særlig viktig i saker som gjelder forhold flertallet i folket ikke liker.

Samvittighetsfriheten

Samvittighetsfriheten er helsepersonells vern mot statens makt og kan gi en reservasjonsrett eller reservasjonsmulighet i spørsmål som handler om liv og død. Dette kan ikke stortings- eller kommunepolitikere vedta seg bort fra.

Det er uheldig hvis leger med et menneskesyn om at livet begynner ved unnfangelsen og som mener at fosteret trenger et vern ikke kan arbeide som fastleger i primærhelsetjenesten. Min oppfatning er at fastleger med et slikt menneskesyn på lik linje med andre leger gjerne snakker med sine pasienter om abort og alternativer til abort og at de mestrer dette på en god måte slik de mestrer andre kontroversielle spørsmål i lege/pasientforholdet. Leger er godt trent i å være gode leger for de som har en annen religion eller mening enn de selv har. Legen skal ikke på noen måte krenke en som søker hjelp hos henne. Samfunnets lover gjelder fullt ut. Kvinner som konkluderer med et ønske om abort har sin rettighet etter loven og ingen skal hindre dem i å få utført abort. Derfor er det allerede laget ordninger i vårt helsevesen som gjør dette mulig, selv om en lege ikke kan medvirke til å underskrive en søknad om abort.

Stortinget må ikke delegere dette ansvaret til den enkelte kommune. Abortloven gjelder. Menneskerettighetene gjelder. Samvittighetsfriheten gjelder og Helse- og omsorgsdepartementets brev høsten 2011 kan ugyldiggjøres. Brevet kom uten noen åpen politisk prosess. Brevet var unødvendig hardhendt ved at det stengte for en praksis som over flere tiår syntes å være akseptabel for alle parter. Flere har gitt uttrykk for at "Staten løste et lite problem og skapte et stort. Det store stygge problemet er moralsk ensretting gjennom statlig maktbruk". Det handler om at majoriteten må respektere en moralsk minoritet. Klagerettigheter finnes for de som eventuelt vil støte på vansker. Leger med et restriktivt syn på abort vil nok i fremtiden kvie seg for å ta en slik legejobb. De som praktiserer etter sin samvittighet i dag fortsetter med det dersom de er overbevist.

Moralsk integritet er et gode

Moralsk integritet er også et gode for samfunnet. Det er verdifullt for samfunnet at fastleger har en høy etisk bevissthet og reflekterer over etiske spørsmål. Samfunnet er tjent med at det er rom for ulike overbevisninger og at fastleger ikke føler seg tvunget til å handle i strid med sin samvittighet. Staten er til for å beskytte samfunnets fellesgoder og borgernes samvittighet eller moralske integritet er blant disse.

Det er og vil alltid være ulike meninger om abort

Det vil alltid være ulike meninger om abort og eutanasi, også blant fastleger og leger i offentlig sektor. Jeg må tåle at noen har et annet syn på dette enn meg. Det er viktig at

vi har et fastlegekorps som kan ha ulike meninger om abort også i fremtiden. For noen er det viktig å kunne velge en fastlege som har et restriktivt syn på abort.

Begrunnelsen for reservasjonsrett:

- FNs menneskerettighetserklæring § 18 om rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet
- Europarådets resolusjon 1763 om reservasjonsrett (2010)
- Den europeiske menneskerettskonvensjonen artikkel 9 som gir rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Konvensjonene gjelder som norsk lov.
- Genève-erklæringen fra World Medical Association nevner blant annet samvittighetsfullhet og respekt for liv
- Den norske legeforenings Ethiske regler for leger kap. 1, § 6: ”En lege kan avslå å ta en pasient under behandling, såfremt denne har rimelig anledning til å få hjelp av en annen lege”.
- Vedtak på Legeforeningens landsstyremøte 6.juni 2013: ”Legeforeningen mener at alvorlige samvittighetsgrunner knyttet til liv og død kan gi grunnlag for at leger gis reservasjonsmulighet for deltakelse i henvisning og behandling. Legers reservasjonsmulighet skal ikke være til hinder for befolkningens lovbestemte rettigheter. Reservasjonsmulighetene må derfor vurderes lokalt i helsetjenesten på en slik måte at disse hensyn kan ivaretas. Pasientene skal alltid møtes med forståelse og respekt. Forutsigbarhet for pasientene må sikres gjennom god informasjon.”
- Mindretallet (4 av 15) i Stålset-utvalget gikk inn for en reservasjonsrett – NOU 2013:1 Det livssyns åpne samfunnet.

I tillegg skal en:

- Ha respekt for helsepersonellens autonomi og dømmekraft
- Se verdien av moralsk og kulturelt mangfold i samfunnet
- Ingen vet helt sikkert hva som er moralsk rett
- Rekruttere personer med moralsk integritet til helseprofesjonene – og hindre at det blir en seleksjon av leger som gjør alt ”uten skrupler”
- Se verdien av at helsepersonell har ulike bakgrunn
- En reservasjonsrett vil, i kontrast til et yrkesforbud, forebygge konfrontasjon og utvikling av fundamentalisme
- Pasienten er kanskje ikke tjent med å bli behandlet av en lege som er blitt nektet å reservere seg

Dilemmaet med reservasjonsretten

I Norge har pasienter en juridisk rett til nødvendig helsehjelp. Samfunnet og legene har selvfølgelig en interesse i at retten til helsehjelp oppfylles. Helsetjenesten er til for pasientene og det er rimelig å sette pasientens behov fremst. Hvordan kan det da bli rom for helsearbeiderens reservasjonsrett eller mulighet? En nærliggende løsning er at helsearbeiderens samvittighetsfrihet skal ivaretas så langt det er mulig, så lenge pasientens rett til helsehjelp ivaretas og byrdene pasient og helsetjeneste pålegges ved helsepersonellens reservasjon, er små. Skal en reservasjonsrett være moralsk begrunnet må på den ene side, moralsk integritet reelt stå på spill og på den andre side må byrdene reservasjonen medfører for pasienter, arbeidsgivere og kolleger være akseptabelt små.

For noen leger medfører selve henvisningen alvorlige samvittighetskvaler. Noen reservasjonsmotstandere hevder det er avgjørende forskjell på å utføre en handling og henvise til den. Hvis legen selv etter nøye overveielse mener at hennes samvittighet forbyr henne å henvise bør reservasjonsretten respekteres. Legens henvisning er et bidrag av betydning hvis det innebærer å dele intensjonen om abort.

Reservasjon må ikke påføre pasienten uakseptable byrder. Legen må gi informasjon om abort og reservasjonen må ikke føre til at pasienten ikke får helsetjenesten. Pasienten skal heller ikke oppleve moralsk fordømmelse av valg eller livsstil, slik legers vanlige praksis er overfor andre pasientgrupper. Reservasjonen må formidles med empati og skånsomhet.

Det er ingen grunn til å tro at reservasjonsrett skal åpne for en flom av nye krav om reservasjonsrett. Uakseptable reservasjonsønsker kan tilbakevises prinsipielt. Legen kan ikke reservere seg mot pasienter, men kun mot behandlingen som kolliderer med en dyp overbevisning.

Hvordan kan reservasjonsretten løses i praksis på en enkel måte?

- Den abortsøkende kan henvende seg direkte til sykehuset som nå
- Legen kan skrive en graviditetserklæring supplert med de medisinske opplysninger gynekologisk avdeling trenger. Denne kan pasienten ta med seg og henvende seg direkte til gynekologisk avdeling

Slik kan saken få et utfall som både ivaretar legenes samvittighet, kvinner i en svært vanskelig situasjon og det ufødte livet.

Asker den 28.april 2014

Kjell Martin Moksnes
Lege/psykiater
kjell.martin.moksnes@gmail.com